

STRUKTURA MODERNE LIRIKE (Baudelaire, Rimbaud, Mallarme)

»V tem, da te ne razumejo, se skriva nekakšna slava«

(Baudelaire)

- disonantna napetost moderne pesmi
- pesem hoče biti samozadostna, po pomenu mnogostranska tvorba
- arhaični, mistični in okultni izvor > ostra intelektualnost, preprost način izpovedi z zapletenostjo izpovedanega
- jezikovna zaokroženost z vsebinsko nerazrešenostjo
- moderna pesem pelje realnost v nepoznano (realnost je izločena iz prostorskega, časovnega, stvarnega in duševnega reda)
- pojem »spreminjanja«
- moderna pesem se izogiba komunikativne udobnosti
- pesnik = pesnikujoča inteligenca, ki preizkuša spreminjajočo se domišljijo ali irealno gledanje na svet
- pesniški jezik dobi značaj eksperimenta
- pesem se od romantičnega pojmovanja prelevi v opozicijo proti družbi, zavrača tradicijo, pesniška izvirnost prihaja iz abnormalnosti pesnika, lirika si privzame svobodo, da svobodno pove vse, kar narekuje fantazija, notranjost, podzavest
- moderna lirika pridobi negativne kategorije: dezorientacija, razkroj običajnega, zgubljen red, fragmentarnost, depoetiziranost, odtujevanje... Te kategorije so del področja, ki ga kritiki glede na predhodno pojmovanje lirike nekako ne morejo umestiti drugače
- preddispozicije moderne lirike se začnejo že pri Rousseau in njegovem pojmovanju fantazije, fikcije in realnosti, pri Diderotu in njegovi teoriji razumevanja (razumevanje obstaja v idealnem primeru le kot samorazumevanje), pri Novalisu in njegovem pojmovanju romantične lirike, ki v sebi nakazuje moderne elemente > notranjost namesto občutja, fantazija namesto resničnosti, ruševine sveta namesto enotnosti sveta, mešanje raznorodnega, kaos, jezikovne magije, hladno operiranje... >>> to je natanko tista struktura znotraj katere se nahaja Baudelairova teorija pesništva ter lirika Rimbauda, Mallarmeja
- moderno pesništvo je deromantizirana romantika

»Romantika je nebeški ali peklenski blagoslov, ki smo mu dolžni hvalo za večne rane.«

(Baudelaire)

Glavne točke Baudelairovega pesništva:

-
- disonantna lepota
- odstranjevanje srca iz subjekta pesništva
- abnormalni položaji zavesti
- prazna idealiteta
- razblinjanje stvari
- skrivnostnost, porojena iz magičnih moči jezika in iz absolutne fantazije, približana matematičnim abstrakcijam in lokom glasbenega gibanja

BAUDELAIRE – PESNIK MODERNOSTI

Z njim se je fr. lirika spremenila v evropski pojav. To se vidi po njegovem učinku na nemško, angleško, italijansko in špansko liriko. Tudi v Franciji je vplival na Rimbauda, Verlaina, Mallarmeja...

Baudelaire je eden izmed tvorcev besede »modernost«, uporabi jo 1859, da bi izrazil posebnosti modernega umetnika: njegova poezija kaže pot do odkrivanja neodkrite skrivnostne lepote in odpira vprašanje, kako je poezija mogoča v komercializirani in tehničarizirani civilizaciji. Pot pelje v odmik od banalne realnosti v območje skrivnostnega, ki pa pomeni tudi območje civilizacijske resničnosti.

Ena Baudelairovih osnovnih potez je duhovna disciplina in jasnost umetniške zavesti = pesniški genij, kritična inteligenca...

RAZOSEBLJANJE

- z njim se pričinja razosebljanje moderne lirike v tem smislu, da lirski beseda ne izhaja več iz enotnosti pesništva in empirične osebe, za kar so si prizadevali romantiki
- treba se je odreči sleherni osebni sentimentalnosti v korist jasnovidne fantazije
- pesem mora biti zmožna izreči vse mogoče položaje človeške zavesti
- njegove pesmi govorijo iz jaza > pri pesnjenju koraka skozi faze strahu, brezizhodnosti, zloma v odmikajočo idealiteto
- dve njegovi ključni besedi sta *obsedenost in usoda* + *centraliziranje jaza in koncentracija*

KONCENTRACIJA IN ZAVEST O FORMI

- *Fleurs du mal*
- tematsko ožilje pesmi dela iz njih koncentriran organizem > sistem (pesnik poudarja, da *Fleurs du mal* nočejo biti zgolj album ampak celota z začetkom, nadaljevanjem in koncem)
 - o vsebinsko kažejo obup, ohromljenost, vzpon v irealnost, željo po smrti
 - o kompozicija ostane preiščljena > gre za eno od arhitektonsko najstrožjih knjig evropske lirike
- v poznejših objavah se krepí notranji red: **ARHITEKTONSKI NAČRT**
 - o po uvodni pesmi, ki napoveduje celoto, sledi
 - o prvi del – nasprotje med vzponom in padcem
 - o drugi del – poskus bega v zunanji svet velemesta
 - o tretji del – poskus prodora v umetni paradiz
 - o četrti del – predaja čarom razkrajanja
 - o peti del – porogljiv upor proti bogu
 - o šesti del – poskus najti mir v smrti, v absolutno neznanem
- arhitektonika se izraža tudi znotraj posameznih skupin v zaporedju pesmi
- konec = najgloblja točka, imenuje se brezno, ker je edino tu še mogoče zagledati novo (absolutno neznano)
- dejanje, ki pelje k čistemu pesništvu, je delo, načrtno postavljanje in operiranje z jezikovnimi vzgibi
- to, da Baudelaire gradi poezijo kot zgradbo, pomeni odmik od romantike (kjer so bile pesmi v zbirkah naključno razporejene), oblikovne sile pa tukaj nimajo več lepote funkcije, ampak so sredstvo za rešitev (kajti šele v 19. st. smotrno trpljenje preide v brezciljno trpljenje in nihilizem – in takrat so se oblike ponudile za rešitev, čeprav so tako v nesoglasju z nemirno vsebino) > **še ena temeljna disonanca moderne poezije: kot se je pesem ločila od srca, se je oblika ločila od vsebine**
- »Metrični zakoni očitno niso samovoljno izmišljena tiranija, so pravila, ki jih zahteva sam organizem duha« (Baudelaire)

- marsikateri moderni pesnik tako pravilno ravna s konvencijami rime, številom zlogov v verzu, z zgradbo kitic kot z instrumenti in tako s tem pokažejo na odzive duše, ki jih vsebina ne bi mogla
- pojem računa (uvedeta ga Novalis in Poe) > Baudelaire ga prevzame: »*Lepota je proizvod razuma in računa*«

TEMATIKA

- od romantike modernisti prevzamejo in preoblikujejo eshatološko razlago zgodovine, ki izvira iz antike in krščanstva > svojo dobo razumejo kot dobo konca, kot poslednje dni
- pesnik postavlja sebe v svojo dobo z drugačnimi podobami > zastrašujoče slike, simbolika pesmi kaže na dokončno zamračitev, na izgubo prijateljstva duše same s sabo, propad... Poezija mora tako poseči po abnormalnem – edino tu lahko sama sebi odtujena duša še pesni in uhaja trivialnosti napredka
- pojem modernost je za Baudelaira:
 - o svet velemesta brez zelenja, z grdoto asfalta, umetno razsvetljava...
 - o osamljenost človeka v lastnem vrvežu
 - o doba napredka in tehnike
 - o napredek družbe = progresivno nazadovanje duše
 - o neskončni gnus ob pogledu na brezsmiselne materialne komponente družbe
 - o njegov pojem je disonančen > iz negativnega dela čar: vse bedno, propadajoče, zlobno... ponuja dražila, ki jih je treba pesniško zaznati > nova pota pesništva
 - o disonantne podobe velemesta so zeli intenzivne, pri njem združujejo plinsko luč / večerno nebo, zadah katrana / cvetni vonj..

ESTETIKA GRDEGA

- lepota se pri njem umakne v metrične oblike in v drhtenje jezika, njegovi predmeti ne prenesejo več prejšnjega pojma lepote
- »*čisto in bizarno*« je ena od njegovih definicij lepote!!!
- nova lepota lahko sovпада z grdoto, postaja nemirna s tem, da sprejema vase banalnost in se hkrati deformira v bizarnost
- iz grdega budi lirik nov čar; grdota je ekvivalent skrivnosti, v katero je treba vstopiti za vzpon v idealnost

ARISTIKRATSKO ZADOVOLJSTVO, DA NE UGAJAŠ

- tako pesništvo izziva bralca ali pa se mu izmika
- razkol med avtorjem in občinstvom, ki se je pojavil že pri Rousseauju, je prišel v romantiko kot tema o samotnem pesniku, ki jo Baudelaire razčleni z ostrejšim tonom
- *Fleurs du mal* so po njegovem strastna naslada nad uporom, proizvod sovraštva > pesništvo izziva živčni tok in draži bralca, da ga ta več niti ne razume
- **disonanca med delom in bralcem**

KRŠČANSTVO IN POEZIJA

- **disonanca med satanizmom in idealiteto**
- v njej se pojavlja vsebinska značilnost poznejše lirike, ki jo imenujemo prazna idealiteta
- ključne besede, ki se pojavljajo v pesmih: *obsedenost in usoda* (gl. zgoraj) + nasprotja: *mrak, brezno, strah, praznota, puščava, ječa / vzpon, azur, nebo, ideal, čistost*; oksimoron kot pesniški postopek (združevanje pomensko nezdružljivih komponent) je tudi ključna figura njegove disonance
- za temi besedami tičijo ostanki krščanstva: okrutnosti in perversnosti (satanizmi) so pri njem nastali zato, da bi se lahko iz njih odrinil v idealiteto, ne pa kot nasprotovanje krščanstvu, v hudičevstvu poskuša najti mesto prodora v novo

PRAZNA IDEALITETA

- pojavi se v naslednji dobi njegovega pesništva
- on uporablja izraze »žareča duhovnost«, »ideal«, »vzpon«; vprašanje je le, kam je namenjen
- pesem *Elevation*; govori o vzpenjanju preko ribnikov, dolin, gora... v nebo k zvezdam v onstransko sfero ognja (*elevatio* = krščansko ime za duha v transcendenci, ki s pogledom nazaj lahko preide v bistvo zemeljskega)
- dostikrat ostaja cilj nedoločen, neopredeljen; vendar tu vzpon ne doseže cilja, prihod na cilj je *možnost*, ki pa njenu ni dana, cilj vzpona je daleč, je prazen n je idealiteta brez vsebine
- izhaja torej iz krščanstva in tudi mistike (mistika deli vzpon v transcendenco na 9 delov – to obliko uporabi tudi pesnik)
- prazna idealiteta je romantičnega izvora, Baudelaire pa jo idealizira v privlačno moč
- v pesmi *Le voyage* izbere za cilj smrt, vendar ne ve, kaj prinaša > je zopet skrivnost, ki vodi na pot v novo, neznano

JEZIKOVNA MAGIJA

- teorija jezikovne magije (program, ki pripravlja pot temnemu pesništvu, ki se začne kmalu za Baudelairem)
- v evropski romantiki nastajajo verzi, ki hočejo bolj zveneti kot pripovedovati > zvočno gradivo jezika dobi sugestivno moč > v družbi z besednim gradivom, ki zaniha v asociacijah, odpira pot v sanjsko neskončnost.; močnejše kakor doslej se v jeziku ločita funkcija sporočanja in funkcija muzikalnosti > v moderni liriki postane možnost nastanka pesmi s kombinatoriko zvočnih in ritmičnih prvin jezika prevladujoča praksa
- teorijo povzame po Novalisu in Poeju > pesniški proces se začne s tonom, obliko dobi z zvočnim gradivom, tj. glas, glasovi se vežejo na besede, le-te v motive, ki končno sestavljajo smiselno zvezo; vsebine postanejo nosilke tonskih moči, ki so močnejše mod pomenov > z zaporedjem misli se obdrži dominantna zvoka > tako pesništvo razume kot predajanje magičnim močem jezika

KREATIVNA FANTAZIJA

- izhaja iz gnusa nad dejanskim stanjem
- med imeni, s katerimi Baudelaire spreminja dejansko stanje, se ponavljata dve: sanje in fantazija
- sanje: govori o kvalitativnem nasprotju med širino sanj in ozkostjo sveta; sanje mu predstavljajo možnost magične operacije
- Baudelaire imenuje umetnost, ki izvira iz kreativne fantazije > surnaturalizem

RAZSTAVLJANJE IN DEFORMIRANJE

- v njegovih razlagah o fantaziji se skriva njegov najpomembnejši prispevek k nastajanju moderne lirike in umetnosti
- fantazija = sanje, to je prava kreativna zmožnost: »Fantazija razstavlja vso stvarstvo. Po zakonih, ki se porajajo v najgloblji notranjosti duše, zbira in razčlenja dele in ustvarja iz njih nov svet.« **To je temeljna postavka moderne estetike.**
- tudi pojem deformacije dejanskosti se pojavlja v pozitivnem smislu > v deformiranju vlada moč duha, tisto, kar pa izide iz takšnega razdejanja kot »nov svet«, ne more biti več realno urejen svet

ABSTRAKCIJA IN ARABESKA

- abstrakcija je bistveno določilo fantazije, v smislu pomena duhovno = ne-naravno
- arabeska > črte in gibi so osvobojeni predmetov v njegovem estetskem sistemu sodijo groteska + arabeska + fantazija skupaj: fantazija je zmožnost abstraktnega gibanja svobodnega duha, groteska in arabeska pa sta njen proizvod

RIMBAUD:

- *prazna transcendenca*
- *zaželeni abnormalnost*
- *disonantna glasba*
- *pretrgana veza s tradicijo*
- *mestna poezija*
- *upor zoper nasilje krščanske dediščine*
- *dehumanizacija: umetni jaz*
- *podiranje meja*
- *razdejana realnost*
- *intenzivnost grdega*
- *čutna irealnost*
- *fantazija*
- *tehnika prelivanja podob*
- *abstrakcija*
- *dinamika gibanja in jezikovna magija*

Njegovo delo je eksplozija, začelo se je z vezanim stihom, prešlo k razčlenjenemu prostemu verzu in od tod k asimetrično ritmiziranim pesmim v prozi.

Zbirke: *ILUMINATIONS, SAISON EN ENFER*

2 obdobji pesništva:

- obdobje razumljivega pesništva
- obdobje temnega, ezoteričnega pesništva

Njegovo poezijo je mogoče razumeti kot uresničitev Baudelairovih teoretičnih zamisli, in sicer Baudelairove nerešene stvari in nedoločeni cilji sedaj preidejo v absolutno disonanco, teme so vseprek nametane, jedro pesništva ni več tematsko, ampak je kipeče razburjenje.

Po letu 1871 > v pesniku ni več nobenega smiselnega ustroja, ampak le odlomki, čutno ostre in irealne podobe > kaos je prenesen v jezik v obliki prežemajočega zvenenja, lirsko dejanje se premešča iz vsebinske izpovedi v diktatorsko gledanje > v stavke, ki so poenostavljeni do primitivnosti, vpenja kaotične vsebine

MALLARMÉ

Tudi pri njem ugotavljamo:

-
- *odsotnost lirike čustva in navdiha*
- *intelektualno usmerjena fantazija*
- *uničevanje realnosti in logičnega ter afektivnega normalnega reda*
- *operiranje z impulzivnimi silami jezika*
- *sugestivnost namesto razumljivosti*
- *zavest, da pripada pozni dobi kulture*
- *dvojen odnos do modernosti*
- *trganje vezi s humanistično in krščansko tradicijo*
- *osamljenost, bližina molka*
- *odvrčanje od dejanskosti*
- *dehumanizacija*
- *okultizem, magija in jezikovna magija*
- *v razmišljanju o pesništvu prevladujejo negativne kategorije*
- *poesie pure*
- *abstrakcija*
- *temačnost*

Ima velik vpliv na sodobne pesnike; njegova posebnost je v tem, da ima vsaka njegova pesem več pomenskih plasti, ki presegajo druga drugo, poslednja pa se izteka v skoraj nedojemljive smiselne možnosti. Tudi zanj je fantazija deformiranje realnosti, odmika se od razumljivega. Pesem je edini kraj, kjer se lahko srečata absolut (absolutna bit je pri njem izenačena z ničem) in jezik > s tem je lirika povzdignjena na nivo, na kakršnega po antiki še ni bila, vendar tu ni bogov, ni transcendence. Njegova lirika posega po preprostih stvareh > po vazah, pahljačah, ogledalih..., ki postanejo nosilke nevidnega toka napetosti > postanejo skrivnostne; Mallarme torej ne postopa pojmovno, ampak da najpreprostejšim stvarjem globoko absolutno bit, nič, realizira jih do skrivnostnosti